

НАВУЧАННЕ ДЗЯЦЕЙ ДАШКОЛЬНАГА ЁЗРОСТУ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ВА ЁМОВАХ БІЛІНГВАЛЬНАЙ АДУКАЦЫІ

Дубініна Д.М.

Маўленчае развіццё дзяцей у Беларусі адбываецца ў сітуацыі блізкароднаснага руска-беларускага білінгвізму. Першай мовай, якой авалодваюць дашкольнікі, выступае руская мова. Пры гэтым далучэнне дзяцей да беларускай мовы адбываецца таксама даволі рана. Яны чуюць яе па радыё, тэлебачанні, у дзіцячым садзе (асобныя заняткі, святы). У выхаванцаў ствараюцца "жыццёвыя" ўяўленні пра рускую і беларускую мовы, назіраецца паступовае свядомае адрозненне дзецьмі гэтых моў.

З улікам сітуацыі блізкароднаснага двухмоўя сістэма дашкольнай адукацыі ў Беларусі з'яўляецца білінгвальнай як па форме, так і па змесце. Па форме, так як у рэспубліцы дзейнічаюць установы дашкольнай адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання. Па змесце, так як у адпаведнасці з вучэбнай праграмай у выхаваўча-адукацыйны працэс установы дашкольнай адукацыі ўключаны дзве блізкароднасныя мовы.

Білінгвальная адукацыя забяспечвае паўнаватраснае развіццё асобы дзіцяці сродкамі дзвюх моў і прадстаўленых імі культур. Дзіця-білінгв мае магчымасць інтэграцыі ў дзве моўныя культуры, што спрыяе як яго разумоваму, так і псіхічнаму развіццю, пашырае і ўзбагачае мысленне і круггляд выхаванца. Авалодванне беларускай мовай спрыяе фарміраванню нацыянальнай самасвядомасці дзіцяці. Што да засваення выхаванцамі рускай мовы, то рускамоўныя зносіны пашыраюць камунікатыўнае асяроддзе выхаванцаў, садзейнічаюць іх далучэнню да сусветнай культуры. Адначасовае ж авалодванне дзяцей дашкольнага ўзросту дзвюма мовамі (рускай і беларускай) пашырае іх карціну свету, спрыяе развіццю палікультурнай свядомасці і павялічвае іх патэнцыяльныя маўленчыя магчымасці.

Аднак найвышэйшы ўзровень моўнай кампетэнтнасці дзяцей забяспечвае ўсё ж такі руская мова. Беларуская мова, якая з'яўляецца мовай нацыянальнай прыналежнасці, выступае, у асноўным у якасці мовы нацыянальнай ідэнтыфікацыі.

Улічваючы тое, што беларуская мова для беларускіх дзяцей з'яўляецца роднай у асноўным па крытэрыі ідэнтыфікацыі, Н.С. Старжынская сцвярджае, што беларускую мову неабходна пачынаць вывучаць як мага раней, з моманту наведвання дзіцем установы дашкольнай адукацыі, шляхам акультурацыі, г. зн. увядзення ў нацыянальна-культурны фон мовы. Што да спецыяльных заняткаў па навучанні беларускай мове ва ўстановах дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання, то яны павінны праводзіцца з дзецьмі пачынаючы ад сярэдняга дашкольнага ўзросту. Асноўнымі спецыяльнымі метадамі навучання дзяцей беларускай мове выступаюць: прамы метада, супастаўляльны метада і камбінаваны метада.

Навучанне выхаванцаў беларускай мове на аснове прамога метаду арганізуецца шляхам «пагружэння» ў моўнае асяроддзе. Адпаведна, што тут навучанне беларускай мове адбываецца без апоры на рускую мову. Дадзены метада атрымаў назву метаду іммерсіі (татальнай, або поўнай). Аднак у практыцы работы ўстаноў дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання найбольш прымальным з'яўляецца метада мяккай іммерсіі, які прадугледжвае паступовае ўвядзенне беларускай мовы ў працэс навучання. Таксама шырока выкарыстоўваецца ў практыцы білінгвальнага навучання частковая іммерсія, якая прадугледжвае арганізацыю працэсу навучання сродкамі дзвюх моў.

Супастаўляльны метада навучання дзяцей беларускай мове прадугледжвае апору на рускую мову. Засваенне беларускай мовы адбываецца на аснове аналізу, супастаўлення і абагульнення дзвюх моўных сістэм. Пры гэтым навучанне дзяцей беларускай мове пры дапамозе супастаўляльнага метаду заснавана на мадэлі пераносу моўных навыкаў з рускай мовы на беларускую. Пры камбінаваным метадазе выкарыстоўваюцца прыёмы дзвюх першых метадаў.

На больш позніх этапах навучання мовам ужываецца парытэтная мадэль навучання (раўнапраўе ў выкарыстанні рускай і беларускай моў). Адносна парытэтнай мадэлі варта адзначыць, што раўнапраўе ў выкарыстанні рускай і беларускай моў тычыцца, перш за ўсё, арганізацыі ўсяго адукацыйнага працэсу ва ўстанове дашкольнай адукацыі. З мэтай паспяховага фарміравання двухмоўя пажадана стварыць ва ўстанове дашкольнай адукацыі спецыяльнае камунікатыўнае асяроддзе, якое прадугледжвае прысутнасць дзвюх моў ва ўсіх відах дзіцячай дзейнасці і арганізацыю спецыяльных заняткаў па развіцці маўлення дзяцей на дзвюх мовах. Н. С. Старжынская адзначае, што ў гэтым выпадку, найбольш аптымальным шляхам развіцця ў дашкольнікаў беларускага маўлення з'яўляецца той, які, спалучае, з аднаго боку, развіццё «пачуцця беларускай мовы» ў выніку паступовага «пагрузэння» ў адпаведнае камунікатыўнае асяроддзе, а з другога – спецыяльна арганізаванае навучанне, арыентаванае на фарміраванне ў выхаванцаў элементарных моўных абагульненняў.

Па зазначэнні даследчыцы, агульная стратэгія навучання дзяцей дашкольнага ўзросту беларускай мове акрэсліваецца "знізу ўверх" з дапамогай "стыхійнага" і ў пэўнай меры спарадкаванага засваення дзецьмі моўных сродкаў і "зверху ўніз", на спецыяльных занятках, праз авалоданне метадычна нармаванымі моўнымі сродкамі, шляхам як неўсвядомленага абагульнення моўнага матэрыялу, так і яго аналізу .

Паспяховаму авалодванню маўленчымі навыкамі дзяцей на беларускай мове будзе спрыяць арганізацыя спецыяльных заняткаў на беларускай мове 1 раз у тыдзень працягласцю 20 хвілін у 1-ай палове дня ў сярэдняй і старэйшай групам; правядзенне сітуацый зносін на беларускай мове па падгрупам ў 2-ой палове дня працягласцю 20 хвілін у тых жа групам; дачыненне да беларускай мовы ў пасіўнай форме з дзецьмі ад 3-х да 4-х гадоў ў час слухання беларускіх песень, твораў мастацкай літаратуры, фальклору, прагляду мультфільмаў; прысутнасць дзяцей малодшага і сярэдняга дашкольнага ўзросту на святах, канцэртах, спектаклях, якія

праводзяцца дзецямі старэйшага дашкольнага ўзросту на беларускай мове; увядзенне ў нерэгламентаваную дзейнасць беларускіх гульняў, праслухоўванне запісаў казак, вершаў на беларускай мове; арганізацыя экскурсій у краязнаўчы музей з мэтай знаёмства з культурай, гісторыяй краіны; наладжванне дзейсна-арыентаваных зносін: інсцэніроўкі, ролевых гульні, гульні-драматызацыі на беларускай мове; арганізацыя адукацыйных сітуацый у розных відах дзейнасці на беларускай мове.

Педагогі з'яўляюцца носьбітамі мовы. Арганізацыя навучання носьбітамі мовы – гэта гарантыя таго, што дзіця паспяхова авалодае камунікатыўнымі навыкамі на беларускай мове.

Літаратура:

1. Старжынская, Н.С. Асновы развіцця беларускага маўлення I навучання роднай мове дашкольнікаў: дыс.... д-ра пед. навук: 13.00. / Н.С. Старжынская. - Мінск, 1997.
2. Старжынская, Н.С. Тэорыя і методыка развіцця беларускага маўлення дашкольнікаў: вучэб. дапам. / Н.С. Старжынская. - Мінск: Тэхналогія, 1997.
3. Яленскі, М.Г. Лінгвадыдактычная парадыгма асобасна арыентаванага навучання мове ў сучаснай школе / М.Г. Яленскі. — Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2002.